

УДК 314.44

**Пушкар М.Г.,
к.е.н., доцент кафедри економіки, організації і планування в АПК,
Тернопільський національний економічний університет**

ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ

Постановка проблеми. Сьогодні в дослідженнях проблем аграрної економіки найбільше уваги приділяють процесам, розвиток яких спрямований на вдосконалення механізмів забезпечення прибутковості та конкурентоспроможності підприємств. На практичному та науковому рівнях обговорюються проблеми ціноутворення; міжгосподарської інтеграції та кооперації; поглиблення економічних відносин в галузі та інші.

Однак, як показує вивчення суспільної практики, результативність вирішення завдань, які сучасність ставить перед аграрною економікою, особливо, завдань технологічного та технічного оновлення, модернізації сільськогосподарського виробництва, підвищення його конкурентоздатності, перемістилося саме у площину функціонування трудових ресурсів і перебуває у тісній залежності як від кількісних, так від якісних їх характеристик.

Тому економічні проблеми розвитку аграрної економіки доцільно розробляти через призму функціонування трудових ресурсів, через дослідження їх основних характеристик, чинників та умов їх реалізації у суспільному виробництві. Особливої уваги науковців потребують дослідження здоров'я населення, зокрема, його економічних аспектів, його впливу на функціонування трудових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробку трудових ресурсних проблем в аграрній економіці знаходимо у працях С.М. Онисько та І.Б. Моршнева (проблеми кадрового забезпечення), В.В. Ярової, Г.С. Морозова (проблеми зайнятості сільської молоді та сільського населення загалом), В.С. Дієсперова (проблеми оплати праці) та ін. При цьому недостатньою є та увага, яка приділяється вивченню питань здоров'я трудових ресурсів, дослідженню впливу стану здоров'я на реалізацію їх потенціалу в економічних явищах і процесах.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є вивчення стану здоров'я населення Тернопільської області та оцінка його впливу на окремі сторони функціонування трудових ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Здоров'я - досить складне явище з аспектами філософського, соціального, економічного, фізичного, фізіологічного, біологічного характеру.

Ідеальним є здоров'я за правовою регламентацією Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), у відповідності до якої воно виступає як «стан повного фізичного, духовного і соціального добробуту, а не лише відсутність хвороби або фізичних дефектів» [4]. Однак, як показують наші дослідження, стан здоров'я населення Тернопільської області не відповідає рівню параметрів, визначених ВООЗ.

Аналізуючи такі основні характеристики стану здоров'я, як «поширеність захворювань серед населення» та «захворюваність населення» (табл. 1), бачимо, що на кожного зі ста жителів області припадає майже по дві хвороби. Якщо ж врахувати, що ці відомості відображають лише чисельність хвороб у випадках офіційних звернень хворих до лікарів, а також зробити поправку цих даних на деякі факти (що це українська статистика, а тому статистичні дані соціального характеру, які носять політичний відтінок, можуть бути занижені; що не всі хворі, особливо у сільській місцевості, у випадках захворювань звертаються до лікаря), явища поширеності захворювань та захворюваності населення можуть бути значно масштабнішими.

Логічно, такий стан здоров'я є серйозною перешкодою для ефективної реалізації суспільного потенціалу трудових ресурсів. Насамперед, під загрозою, у зв'язку із високим рівнем смертності населення, який спостерігаємо в області та її районах (табл. 2), формування повноцінного кількісного складу трудових ресурсів.

Переважаюча смертність населення над його народжуваністю формує від'ємні значення коефіцієнта його природного приросту (різниці між народжуваністю на 1 тис. осіб і смертністю на 1 тис. осіб; їх значення у 2000 р. становило по області загалом -4,4 осіб; 2002 – -5,2 осіб, 2004 – -4,5 осіб, а далі відбувалося послідовне їх зростання – до -2,6 осіб у 2011 р. [5, с.153]) і є основою обмеження можливостей кількісного відтворення трудових ресурсів.

Особливо гостро стоїть ця проблема на сільських територіях, де рівень смертності населення з багатьох найбільш поширених причин смерті більше, ніж удвічі, перевищує рівень смертності населення у містах (хвороби системи кровообігу). Сільське населення переважає в загальній чисельності населення Тернопільської області, що посилює масштаби загальної смертності населення області.

Таблиця 1

Поширеність хвороб та захворюваність серед всього населення Тернопільської області за 2010 – 2011 р. р.*

(на 100 тис. населення)

Найменування адміністративної території	Поширеність		Захворюваність	
	2010	2011	2010	2011
Бережанський	186 085,8	194 181,6	75 067,3	78 366,9
Борщівський	170 480,8	177 810,0	61 143,7	63 168,7
Бучацький	189 758,5	192 313,5	75 368,8	76 260,6
Гусятинський	165 343,3	167 943,2	56 663,3	55 192,8
Заліщицький	172 703,2	175 999,4	58 860,1	55 283,4
Збараський	162 076,9	166 452,7	63 571,2	66 902,7
Зборівський	179 289,0	179 132,8	63 043,8	63 437,3
Козівський	162 142,3	165 296,2	47 946,6	49 378,8
Кременецький	139 315,9	141 913,3	52 308,4	51 538,8
Лановецький	189 607,2	182 369,6	71 425,3	64 060,6
Монастирський	196 445,3	195 603,0	79 629,3	72 730,3
Підволочиський	201 029,6	189 395,6	77 890,4	77 505,5
Підгаєцький	182 145,9	187 704,8	73 070,3	67 314,8
Теребовлянський	168 148,8	177 039,5	57 641,0	63 734,5
Тернопільський	164 880,6	172 716,0	68 176,1	71 667,7
Чортківський	180 419,1	188 882,3	67 271,8	71 492,3
Шумський	186 641,7	185 302,5	74 926,6	76 293,7
м. Тернопіль	217 194,8	199 487,4	90 978,5	80 595,8
Тернопільська область	182 407,7	181 614,2	70 048,7	68 664,3

* За даними комунальної установи Тернопільської обласної ради «Інформаційно-аналітичний центр медичної статистики» [7].

Таблиця 2

Рівень смертності населення Тернопільської області по причинах смерті за 2010-2011 р. р.*

(на 10 тис. населення)

№ п/п	Перелік причин смерті	По області		В міських поселеннях		В сільських поселеннях	
		2010	2011	2010	2011	2010	2011
1	Всього померло від всіх причин	142,26	134,79	95,63	93,78	177,52	165,80
2	Інфекційні і паразитарні хвороби	1,28	1,21	1,32	1,17	1,25	1,24
3	Новоутвори всього	17,42	16,83	16,63	16,31	18,01	17,22
	із них: злоякісні новоутвори	17,33	16,66	16,57	16,17	17,91	17,04
2	Хвороби системи кровообігу	101,79	95,65	60,82	60,78	132,76	122,02
2.1	- ІХС	85,22	79,65	47,65	47,76	113,62	103,76
2.2	- гострий інфаркт міокарда	1,99	1,76	2,38	2,06	1,69	1,53
2.3	- цереброваскулярні хвороби	10,27	10,52	7,98	8,11	12,0	12,34
3	Хвороби органів дихання	7,12	6,83	3,62	2,94	9,77	9,77
4	Хвороби органів травлення	3,48	3,35	3,55	3,57	3,43	3,18
5	Старість (без психозу)	0,05	0,08	0,02	0,0	0,08	0,14
6	Смерть по невідомій причині	0,72	0,72	0,85	0,68	0,62	0,75
7	Нещасні випадки, отруєння, травми	5,91	5,74	4,75	4,55	6,79	6,63

* За даними комунальної установи Тернопільської обласної ради «Інформаційно-аналітичний центр медичної статистики» [7].

Досить складною є ситуація із здоров'ям працездатного населення – найбільш продуктивної частини трудових ресурсів: його частка у загальній чисельності померлого населення досягла у 2010 р. 22,9% від загального числа померлих [5, с.153]. Відбувається зростання показника первинного виходу на інвалідність серед працездатних (із 54,5 осіб на 10 тис. працездатного населення у 2010 р. до 56,8 осіб у 2011 р.).

Скорочення чисельності трудових ресурсів в умовах зростання попиту на кваліфіковану робочу силу в сільському господарстві України (із 3,3% у загальному попиті на робочу силу за видами економічної діяльності у 2009 р. до 4,3% у 2010 р.) може стати серйозною перешкодою подальшого розвитку аграрної економіки [9, с. 363].

Вражаючими є і негативні суто економічні наслідки незадовільного стану здоров'я населення. За нашими підрахунками, загальна поширеність хвороб серед постійного населення області у 2010 р. становила 1970003 одиниць. При умові, що на прийом пацієнта лікар витрачає 30 хв. робочого часу, суспільство через хвороби населення втрачає 985 тис. год. або 140,7 тис. люд.-днів робочого часу лікарів. При коригуванні цих показників на тривалість відвідування лікарів працездатними пацієнтами, тривалість їх транспортування та очікування прийому, а також тривалість лікування їх захворювань населення параметри цих показників трудових втрат будуть значно вищими.

До зазначених втрат у вигляді робочого часу необхідно додати витрати на додаткові навантаження на соціальну інфраструктуру та транспортну мережу, викликані переміщенням потоків пацієнтів від місць проживання до закладів охорони здоров'я та у зворотному напрямку.

Також важливо відзначити щорічні витрати з Державного бюджету України та місцевого бюджету області на охорону здоров'я, які є досить значними (19,6% у видатках Державного бюджету України у 2010 р. та 22,5% у видатках місцевих бюджетів області) [9, с.58; 5, с.43].

Здоров'я лежить в основі працездатності людини. Остання виступає своєрідною формою його реалізації у суспільному виробництві. Погіршення здоров'я веде до зниження працездатності, а звідси – до зниження результативних показників людської праці. Серед кількісних таких показників – зниження продуктивності праці, втрати суспільства у вигляді недоодержання валової продукції, валового внутрішнього продукту.

Певний потенціал щодо забезпечення необхідних економічних результатів праці несе в собі і кожна з якісних характеристик трудових ресурсів (розум, інтелект, кваліфікація, здатність до генерації нових ідей та ін.). Обов'язкова умова реалізації цих якісних характеристик – належний стан здоров'я людини.

Висновки з проведеного дослідження. Стан здоров'я населення Тернопільської області можна вважати незадовільним. Зростання рівня смертності населення, від'ємні значення коефіцієнта його природного приросту ведуть як до обмеження кількісного відтворення трудових ресурсів, зростання показника первинного виходу населення працездатного віку на інвалідність, так і до погіршення якості трудових ресурсів.

Покращення здоров'я населення області є потужним резервом її економічного зростання. Тому основні капіталовкладення в країні повинні спрямовуватися на вирішення проблем суспільного здоров'я.

Бібліографічний список

1. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. N 1158 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Дієсперов В.С. Оплата сільськогосподарської праці / В.С. Дієсперов // Економіка АПК. – 2012. – № 9. – С. 76-83.
3. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми збереження і розвитку трудового потенціалу України на період до 2017 року. Кабінет Міністрів України Розпорядження КМУ від 22 липня 2009 р. N 851-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=851-2009-%F0>.
4. Медико-біологічні, валеологічні та соціальні аспекти здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – [http://www.franko.lviv.ua/faculty/bzhd/OMZ/Lekcia_1_ND.pdf]
5. Населення Тернопільської області. 2010. Стат. збірник. – Тернопіль, Головне управління статистики у Тернопільській області, 2011. – 199 с.
6. Онисько С.М. Удосконалення кадрового забезпечення сільськогосподарських підприємств Львівської області / С.М. Онисько, І.Б. Моршнева // Економіка АПК. – 2012. – № 7. – С. 101-108.
7. Основні показники стану здоров'я населення та ресурсів охорони здоров'я Тернопільської області. 2011. – Тернопіль: КУТОР «Інформаційно-аналітичний центр медичної статистики». – 2012. – 127 с.
8. Статут (Конституція) Всесвітньої організації охорони здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://zakon.nau.ua/doc/?uid>. – Заголовок з екрану.
9. Статистичний щорічник України за 2010 р. Державна служба статистики України. – К. : ТОВ „Август-Трейд”. – 2011. – 560 с.

Анотація

У статті звертається увага на доцільність розробки економічних проблем розвитку аграрної економіки через призму функціонування трудових ресурсів, дослідження економічних аспектів здоров'я населення та його впливу на функціонування трудових ресурсів. Вивчаються питання здоров'я як основи функціонування трудових ресурсів. Аналізуються показники поширеності хвороб та захворюваності населення Тернопільської області та адміністративних

районів, рівень смертності населення області загалом та в розрізі міських і сільських поселень. З'ясовано соціально-економічні наслідки незадовільного стану здоров'я населення області.

Ключові слова: захворюваність, здоров'я, поширеність хвороб, працездатність, якість трудових ресурсів, коефіцієнт природного приросту населення.

Аннотация

В статье обращено внимание на необходимость разработки экономических проблем развития аграрной экономики сквозь призму функционирования трудовых ресурсов. Изучаются вопросы здоровья населения как основы функционирования трудовых ресурсов. Анализируются показатели распространенности заболеваний и заболеваемости населения Тернопольской области и административных районов, уровень смертности населения области в разрезе городских и сельских поселений. Определено социально-экономические последствия неудовлетворительного состояния здоровья населения области.

Ключевые слова: заболеваемость, здоровье, распространенность заболеваний, работоспособность, коэффициент природного прироста населения.

Annotation

In article draws attention to expediency development economic problems of agricultural economics through the prism of the functioning of workforce, study economic aspects of health and its impact on the functioning of the workforce. We study the question of health as bases of functioning workforce. Are analyzed prevalence rates of diseases and morbidity of population Ternopol region and administrative areas, the mortality rate in general population and by urban and rural settlements. It was found socio-economic consequences of unsatisfactory health status of the population.

Key words: morbidity, health, disease prevalence, efficiency, quality of labor, the rate of natural population growth.

УДК 314.1

**Дуран М.М.,
асистент,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
Федоришина Л.М.,
к.е.н., доц. кафедри економіки підприємства,
ПВНЗ «Університет економіки і підприємництва»**

ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ФАКТОР ДЕМОГРАФІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСТ РЕГІОНУ

Постановка проблеми. Значення дослідження розвитку міст у конкретному регіоні в контексті формування демографічної ситуації в його межах важко переоцінити. Адже, отримані результати можуть слугувати підґрунтям не тільки для передбачення їх перспективного демографічного і соціально-економічного поступу, але й для вирішення ряду практичних завдань щодо їх функціонування. Ось чому тема цієї статті, яка присвячена аналізу демографічної ситуації Закарпатської області як фактору демографічного розвитку міст цього регіону, є актуальною і своєчасною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Демографічна ситуація у Закарпатській області вивчалась такими вченими, як Міклова В. П., Пітюлич М. М. [1]; Садова У. Я.; Мачуліна А. В. [2]; Жулканич Н. М. [3]; Карташова С. С., Тимченко О. І., Омельченко Е. М. [4] та ін. В їх працях окреслено основні тенденції зміни чисельності її населення в ретроспективі та зроблені демографічні прогнози на найближчу й більш віддалену перспективу. Але протягом останніх років активізувався вплив демографічної ситуації цього регіону на стан і демографічний розвиток міст, що вимагає нових досліджень у цій площині.

Постановка завдання. Метою статті є окреслення особливостей демографічної ситуації Закарпатської області та її впливу як фактору на демографічний розвиток міст цього регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. За адміністративно-територіальним поділом станом на 1 січня 2012 р., у Закарпатській області, яка розташована у західній частині України, на площі 12,8 тис.км², виокремлюють 11 міст, з яких 5 міст обласного підпорядкування (Ужгород, Мукачеве, Хуст, Берегове, Чоп), 19 селищ міського типу, а також 579 сіл. У регіоні виділено 13 адміністративних районів (рис. 1). Майже ²/₃ території області займають гори, решту - Притисенська низовина, на якій і зосереджені більшість міст області.